Iulia Mărgărit

CÂTEVA OBSERVAȚII PRIVIND FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNA ACTUALĂ

Observațiile de mai jos, referitoare la formarea cuvintelor în româna actuală, au ca material de bază volumul relativ recent apărut, în succesiunea altor două, sub aceeaşi titulatură, *Dicționar de cuvinte recente* (= DCR_3). Deosebirile față de ediţiile anterioare constau în formula auctorială extinsă, prin includerea, alături de Florica Dimitrescu (coordonator), a doi colaboratori: Alexandru Ciolan şi Coman Lupu, precum şi în materialul colectat consecvent din publicistică (începând din 1989), de această dată, cu mult mai bogat. Sugestia anunțatelor observații ne-a parvenit chiar din prefață DCR_3. Mai exact, de la precizarea cu privire la caracterul absolut necesar al unei lucrări de acest fel, reclamate de ansamblul general de evoluție a epocii contemporane, răspunzând „unei extraordinare înnoiri lexicale” (*Prefață*, 14). Într-adevăr, ultima variantă din seria „DCR” reflectă o etapă istorică, marcată de „larga difuzare a noilor cuceriri ale ştiinței şi tehnicii, de amplificare a raporturilor internaționale […], de extindere a contactelor dintre diversele limbi. Pe plan lingvistic, toate acestea se traduc, pe de o parte, prin creşterea forței interne de creație a limbii române, şi, pe de altă parte, printr-o serie de împrumuturi” (id., *ib.*). Urmărind, oricât de superficial, cea dintâi dintre direcțiile reperate putem constata, chiar „la prima vedere”, afluxul de formații interne; apartenența acestora la clasa substantivului, adjectivului, a verbului, precum şi modalitățile de creare selectate: derivarea, compunerea.

Pentru a urmări fenomenul de îmbogățire recentă a vocabularului, sub aspectele menționate, ne propunem să ilustrăm fiecare categorie morfologică în parte, pe cât posibil, conform procedeelor anunțate.

1. DERIVAREA

1.1. Substantivul

1.1.1. Noi formații substantivale, de la baze identic morfologice.

Procedeul reperat operează prin derivative existente, dar reactivate după necesități. Dintre acestea, am reținut unitățile care s-au impus prin frecvență, implicit, productivitate.

LR, LXVIII, nr. 3, p. 375–389, Bucureşti, 2019

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

-ist[1]. Derivatele cu acest afix cunosc o adevărată „erupție”, căci satisfac multe dintre imperativele importante ale momentului cum ar fi acela *de a denumi persoana, agentul după anumite criterii*, date fiind mutațiile survenite în „câmpul muncii”, prin diversificarea şi noutatea profesiilor:

– *domeniul de activitate*: ***ataşament****ist* „angajat pe şantier care completează caietul de *ataşament*” [= fişier];

– *instrumentul sau obiectul muncii*: ***acvar****ist* „persoană care se ocupă cu creşterea vieţuitoarelor de acvariu”, ***cabl****ist, **calculator****ist, **fix****ist* „tehnician dentar specialist în edentații parțiale, ținând cont de punctele *fixe*”, ***gur****ist* „solist vocal”, ***laptop****ist, **mobr****ist* „motociclist, motorist” < „Mobra”, marcă de motoretă, ***motostivuitor****ist* „manipulant al unui *motostivuitor*”, ***televizor****ist* „persoană căreia îl plac programele distractive de la televizor”;

locul de muncă, la propriu sau la figurat, permanent sau provizoriu: ***bazar****ist, **cadr****ist* „funcționar la serviciul «cadre»”, ***centur****istă* „prostituată de pe *linia de centură* a unor centre urbane”, ***cort****ist* „persoană care locuieşte temporar în *cort*”, ***gaz****ist* „lucrător în domeniul extracției sau al transportului de *gaze* naturale”, ***gheret****ist* „posesor sau gestionar al unei *gherete*, al unui chioşc”, ***miting****ist, **platform****ist* „susținător al unei *platforme* politice în cadrul unui partid”, ***salvamar****ist, **salvamont****ist, **sunet****ist* „tehnician care se ocupă cu sonorizarea unor filme, spectacole etc.”, ***şantier****ist*;

– *vestimentație*: ***blug****ist* „purtător de *blugi*”, ***cagul****ist*;

– *stare fizică, alimentație, băutură*: ***alcool****ist, **fom****ist*;

– *calitatea persoanei*: ***habarn****ist* „ageamiu, nepriceput” < expr. *habar n-am,* ***heirup****ist* „care efectuează în asalt” < expr. *hei rup!,* ***pafar****ist* < loc. adv. *p(e)-afară, a fi ~ ~* [fig.] „a fi nepregătit, ignorant”.

Dar randamentul formantului, deja semnalat, „cel mai productiv sufix în publicistica postdecembristă” (Trifan 2010: 123), se explică şi prin „factorul favorizant al împrumuturilor externe”. Acestea s-au constituit în posibile modele, întrucât, în structura lor, poate fi reperat derivativul. Semantic, ele *definesc persoana*, aproximativ, după aceleaşi criterii:

ramura de activitate: ***antolog****ist* < cf. fr. *antologiste*, ***bibl****ist* „specialist care studiază *Biblia*” < *Biblie* + *-ist*, după engl. *biblist*, ***dialogh****ist* < fr. *dialoguiste*, *arbitragist* „finanțist care se ocupă cu *arbitrajul*, cu acțiunile speculative” < fr. *arbitragiste*, ***infecțion****ist* „medic” < engl. *infectionist*, ***machet****ist* „alcătuitor de machete” < fr. *maquettiste*, it. *machettista*, ***mural****ist* „pictor specializat în arta murală” < fr. *muraliste*, it., sp. *muralista*, ***pilon****ist* „specialist în montarea, la înălțime, a echipamentelor de telecomunicații …” < fr. *piloniste*. Acolo unde sunt acceptabile ambele soluții, DCR_3 consemnează situația într-o ordine, probabil, neîntâmplătoare (v. *biblist*). Coexistența celor două tipuri de lexeme, sub aspectul cantității, se reflectă în „numărul bazelor formate în limba română, aproape egal cu al acelor împrumutate” (Trifan 2010: 122).

[1] Ordinea afixelor, nu foarte riguroasă, reflectă productivitatea acestora.

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

Fără îndoială, derivatele rezultate probează o anumită „productivitate sufixală”, explicabilă prin calitatea afixului, respectiv, „capacitatea şi uşurința de a se ataşa la teme cât mai variate” (Vârlan 2012: 100). Majoritar substantive, acestea fac parte din fondul tradițional al limbii (***fom**ist*) sau din cel al împrumuturilor neologice (***computer**ist*). Unele lucrări identifică şi *deverbale*: *blatist*, corelat cu locuțiunea *a face blatul* „a călători fără bilet” (Vârlan 2012: 105). De fapt, derivatul este analizabil, restrictiv, prin nucleul lexical, morfologic, substantiv, şi nu prin valoarea ansamblului lexical tutelar. În aceeaşi situație, ***gudur**ist*, în filiație cu verbul *a se gudura*, după DNAR (Vârlan 2012: 105). Dat fiind faptul că derivativul în discuție se combină cu teme nominale, propunem pentru ultimul caz schimbarea de sufix, ***gudur**ător* > ***gudur**ist*. Vechiul derivat a fost atestat la nivel dialectal: *Mai plecat şi mai **gudurătoriu*** (Sbiera, *Poveşti*, 121/4); *habarnist* se încadrează în aceeaşi situație, fiind extras din locuțiunea *a nu avea habar*. Nucleul lexical de origine turcă, *habar* < *haber*, regional[2], circulă în regim de substantiv: *Cum îți e **habarul**?* (v. DEX s.v.). Prin urmare, şi în acest caz este vorba de un denominativ. În acelaşi timp, selectarea afixului în cât mai multe combinații s-ar datora şi „modelului”, oferit de unele împrumuturi: *computerist* < engl. *computerist, crudivorist* < fr. *crudivoriste, nombrilist* „persoană care se crede „buricul pământului“” < fr. *nombriliste*.

-ar. Cu o funcție similară, formațiile cu acest derivativ, în combinație cu teme mai noi sau mai vechi, definesc persoana, eventual, obiectul, în condițiile nou-create, odată cu schimbările profunde de ordin politic, după:

– *locația de care dispune*: ***boschet**ar, **butic**ar, **chioşc**ar, **dughen**ar*;

– *obiectul muncii* sau al activității de bază: ***benzin**ar* „vânzător de produse petroliere”, ***ciolăn**ar* „persoană care aleargă după *ciolan* [fig.] «funcție»”, ***căpşun**ar* „culegător de căpşuni”, ***cuptor**ar* „muncitor specializat în lucrul la *cuptoare*”, ***drum**ar, **măslin**ar* „culegător de măsline”, ***mochet**ar, **pițar*** „bucătar specializat în prepararea diferitelor rețete de *pizza*”, ***rigips**ar, **săni**er*” „sportiv care practică jocul cu *sania*”, ***scăun**ar* „persoană care se ține de *scaun* [fig.] «funcție»”, ***şaorm**ar*, ***pişcot**ar* „obişnuit al tratațiilor cu *pişcoturi*, oferite cu ocazia lansărilor de carte”, ***panacod**ar* „brutar care lucrează cu *panacodul*”. Derivatul se analizează printr-un împrumut din neogreacă *pinakoti* > *panacot* „tipar pentru aluat”, de mult timp pătruns în limbă (v. DLR s.v.), de altfel atestat la nivel dialectal (*Gl. Dobr.*);

– *pasiune*, eventual, *hobby*: ***găr**ar* „fan al echipei de fotbal «Rapidul»”, formație analogică, probabil, după *găzar* „jucător al echipei «Petrolul»; fan al echipei respective”;

– *conținut*, în cazul unor obiecte: ***esenț**ar* „vas pentru pregătit *esența de ceai*”, ***pantof**ar* „dulap pentru ...”.

[2] Actualmente, în curs, după cum probează valorificarea acestuia în var. *habernamist* < *habar n-am* (Trifan 2010: 90).

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

Deşi, valoric, creațiile în *-ar* pot fi echivalente cu cele în *-ist*, numeric, acestea sunt mult mai puține, poate şi pentru faptul că ele reprezintă, în exclusivitate, creații interne, nedublate de împrumuturi cu acelaşi formant.

-iadă. În aceeaşi situație, din punctul de vedere al bazelor, formațiile cu *-iadă* au reținut atenția Adrianei Stoichițoiu-Ichim (2001: 25–27), Melittei Szathmary (2006: 299–306), Elenei Trifan (2010: 182), Marianei Vârlan (2012: 80–89). Ataşat temelor celor mai imprevizibile, *-iadă* conferă acestora un semantism neaşteptat, generat de punctul de plecare „competiție, întrecere" [fig.] „luptă, război, de o anumită anvergură dusă *de, pentru, cu* numele exprimat de bază", urmând îndeaproape modelul ***olimp**iadă* < ngr. *olimpiada*, fr. *olympiade*, germ. *Olympiade*: ***balcon**iadă* „campanie de închidere a *balcoanelor*, în cazul blocurilor noi, urmată de desfacerea acestora, în regimul comunist", ***miner**iadă* „intervenție a minerilor în restabilirea ordinei publice", ***baron**iadă* „luptă împotriva *baronilor* locali [fig.]", ***becal**iadă, **cămin**iadă* [referitor la studenți] „acțiune de instalare în *cămine*, la începutul anului universitar", ***cefer**iadă* (*S-a organizat atunci **ceferiada**, un fel de **olimpiadă** a ceferiştilor*), ***chioşcar**iadă, **gropan**iadă, **guno**iadă, **parlamentar**iadă, **prem**iadă, **studenț**iadă* „concursuri în diverse domenii între studenți". Dintre derivate, se detaşează *chirnoghiadă < (Marcel) Chirnoagă*, ca derivat de la un nume propriu, pentru a desemna „şirul de expoziții itinerante ale pictorului în cauză".

Derivatele exemplificate se înscriu, majoritar, în categoria hibridelor prin incompatibilitatea de sens bază/afix, prin suprimarea registrului stilistic grav, în cazul acestuia din urmă. Este motivul pentru care, semantic, ele variază de la ironie la dispreț, situație comparabilă cu aceea a sufixoidului *-tecă*.

În majoritatea cazurilor, expresivitatea derivatelor rezidă în contrastul dintre caracterul popular sau familiar al bazei, de cele mai multe ori cu totul chiar insignifiant (cf. *gropaniadă, gunoiadă*) şi natura livrescă a sufixului (cf. *olimpiadă*) (Vârlan 2012: 87). De regulă, lexemele rezultate dobândesc un caracter peiorativ prin aportul exclusiv al bazei (*becaliadă* „intervenții mediatice de prost-gust susținute de personajul Gigi Becali"), afixul urmând să-l potențeze antagonic, prin calitatea sa primordială.

-ită. Cu un sens apropiat afixului de mai sus se înscriu formațiile generate de suf. *-ită*, de origine neologică, specific terminologiei medicale (Canarache 1959: 133; Trifan 2010: 205–208; Vârlan 2012: 124), cu înțelesul „exces, multitudine, degenerate în maladii diferite", în funcție de bază: ***comentar**ită, **metafor**ită* „folosire excesivă, maniacală a *metaforei*", ***caprovecin**ită* „invidie provocată [fig.] de «capra vecinului»", ***scenar**ită* „obsesia de a înțelege şi de a explica evenimentele prin potențiale *scenarii*", ***televizion**ită* [fig.] „afecțiune survenită în cazul celui care apare prea des în emisiunile de *televiziune*". În general, formațiile cu *-ită* excelează prin caracterul lor expresiv, limitat la registrul peiorativ, având în comun sensul figurat „un fel de boală, stare maladivă" (Avram 1999: 92–93; Vârlan 2012: 128), generat de baza derivativă în cauză. Excesul acestuia determină

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

conturarea unei suferințe maniacale. Pentru capacitatea lor expresivă, derivatele de acest fel sunt agreate de publicistică. Este motivul pentru care formantul a dobândit o anumită „stabilitate şi vitalitate” (Vârlan 2012: 129), restrictiv, la nivelul limbii vorbite, distanțându-se de funcția sa primordială.

-ism. Formațiile cu derivativul anunțat, dezvoltate de la termeni mai vechi sau mai noi, în general abstracte, exprimă:

– *particularitatea impusă de bază*: ***băiețism*** „comportament specific de *băiat*, întâlnit la o fată”; ***bucureştenism*** „calitatea de *bucureştean*”, ***gorbaciovism*** „doctrina de reformare a comunismului inițiată de *M. Gorbaciov*”, ***guruism*** „mişcare socială condusă de un *guru*”, ***habarnism*** „ignoranță, neştiință, analizabilă prin expresia *habar n-am*” (*Eseul este un mixaj abil de* ***habarnism*** *academic cu tendențiozitate publicistică*), ***heirupism*** „muncă în asalt, cu *hei rup!*”, ***lovestorism*** [în cariera unor politicieni] „melodramă”, ***manelism*** „univers al *manelelor*”; ***trasеism*** „procedeu de schimbare a *traseelor politice*”.

De predilecție, afixul se combină cu teme nominal-adjectivale: *răutăcism* „atitudine răutăcioasă; răutate” < *răutăcios*. Vârlan 2012: 94, ca şi Trifan 2010: 196 semnalează şi derivarea unei interjecții, *hei rup! > heirupism*, provenind din alte surse decât DCR: ***Heirupismul*** *s-a impus treptat, drept singura modalitate de a acționa asupra realității* (*România literară*, *apud* Vârlan *op. cit.*). Deverbalele reperate de Vârlan, id., *ibid.*, nu credem că îşi justifică presupusa proveniență. Pentru *asimilism* „asimilare”, corelat cu verbul *asimila*, înregistrat de DCR_3, ca şi pentru *fuşerism* „lucru făcut de mântuială, superficialitate”, raportat la *fuşeri*, identificat în $DAEF_2$ propunem, mai degrabă, analiza prin baze nominale, iar, ca modalitate, schimbarea de sufix: *asimilare > asimilism, fuşereală > fuşerism*. Cât priveşte crearea formațiilor de felul *habarnism, heirupism* v. observațiile corespunzătoare *supra*, s.v. *-ist*, respectiv, *habarnist, heirupist*.

Şi în cazul acestui afix se pot semnala câteva împrumuturi care – presupunem – au stimulat fertilitatea internă a acestuia: ***crudivorism*** „alimentație axată pe *crudități*” < fr. *crudivorisme*; ***electoralism*** „politica succesului *electoral*” < fr. *électoralisme*; ***nombrilism*** „comportament de *nombril* [fig.] «buric al pământului»” < fr. *nombrilisme*.

Formantul a fost apreciat de Iorgu Iordan (1947: 178), la vremea respectivă, pentru eficiență şi oportunitate: „Vremea postbelică este, prin excelență, epoca luării de atitudine, epoca spiritului de partid şi a fanatismului de toate speciile”.

-ime. Apare în formații care răspund, de asemenea, imperativelor momentului, cu certitudine, pentru valoarea lui obişnuită de a crea colective. Acestea sunt circumscrise contextual, căci temele selectate poartă atât amprenta epocii „defuncte”, cât şi a celei actuale: ***securime*** < *securist* (prin schimbare de sufix), ***snobime***, ***şefime, ştăbime***, la care adăugăm ***boşime*** < *bos*. Ultimul derivat, prezent în DCR_3, dar nepromovat cuvânt-titlu, rămâne în stadiul de „atestare involuntară” (Mărgărit 2011: 27), deşi figurează în citatul ilustrativ s.v. *prăduială*: *Directorul M. va ajunge să dea socoteală de* ***prăduiala*** *de la Poiana Braşov SA, dimpreună cu toată* ***boşimea*** *din FPS, MI etc.*

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

Semantic, noile derivate cunosc o accentuare a componentei peiorative, după cum s-a observat „ca o caracteristică recentă a sufixului” (Vârlan 2012: 65), la care am adăuga faptul că mutația se datorează şi temelor selectate, susceptibile de sentimente reprobabile (cf. *securist, şef, ştab* etc.).

-ărie. Prin excelență, apare în derivate inedite din punctul de vedere al temelor selectate, vechi sau noi, şi exprimă obişnuita *valoare colectivă*, dar cu o nuanțare în ceea ce priveşte funcția formantului, diferită de această dată de *multiplicarea bazei*: ***hotel**ărie* „industrie hotelieră”; ***piersic**ărie* „livadă de piersici”, ***roc**ărie* „mulțime de pietre, *de roci*; teren cu această caracteristică”.

Cât priveşte analiza formației *piersicărie*, prin baza *piersică*: „mulțime de piersici”, preluată, din DEX, se poate observa neconcordanța dintre aceasta şi sensul propus. Înțelesul „cultură, livadă de piersici” se justifică prin analiza *piersic* + suf. *-ărie*; de denumire a *locului de desfacere* a unor produse de acelaşi fel: ***mic**ărie* „local în care se mănâncă *mici*”, ***şaorm**erie* „spațiu comercial în care se prepară şi se vinde *şaorma*”.

-ătate, -itate. Alte derivate, pe baza afixului menționat, sporesc productivitatea sufixală în etapa contemporană a limbii, evidentă în câteva apariții: ***calendar**itate* „cronologie”, ***firav**itate* „caracterul a ceea ce este *firav*”, ***lipicioz**itate* „starea, condiția celui *lipicios*”, ***sinistr**itate* „caracterul a ceea ce este *sinistru*”. Calitatea de formații inedite, de la baze mai vechi sau mai noi, provoacă un anumit impact asupra locutorilor şi, în consecință, trezeşte interesul pentru acestea, de altfel motivat. Derivatele excelează prin transparența lexicală deplină, net superioară sinonimelor, prin cumulul temei şi al formantului (cf. *din însemnările personale, ignorând* ***calendaritatea**, ale diaristului* – Eugen Simion) exprimând, fără dubiu, „cronologia după reperele calendarului”, prestația unui actor cu totul… *firavă* (*Tânărul actor T.N. ne-a deconcertat prin stângăcia şi* ***firavitatea** cu care şi-a spus rolul*) sau calitatea unui produs *lipicios*, devenită o însuşire totală, *lipiciozitate*: *Mierea suportă modificări pentru a-i scoate senzația de* ***lipicioz**itate, favorizând nivelul său de absorbție*. Revigorarea afixului s-ar datora, probabil, calității cvasiştiințifice pe care o conferă derivatelor.

-agiu. Emblematic pentru influența turcă asupra limbii române, formantul este înregistrat cu următoarele intrări: ***banc**agiu* „persoană care spune *bancuri*”, reperabil şi în presa de la Chişinău, probabil creație proprie, acolo şi aici!; ***canal**agiu* „muncitor care curăță *canalele*”, ***caft**angiu* „bătăuş” (discutabil prin analiza propusă: < *cafti!*), ***clax**onagiu* „şofer care claxonează excesiv”, prezentat tot ca deverbal, deşi se poate analiza prin nume: „şofer care apelează în exces la *claxon*”. Majoritar, derivatele constituie nume noi obținute cu mijloace vechi.

Derivativul, de altfel învechit, **-ăciune** figurează în creații neatestate, dar şi contradictorii, apărute, probabil, în mod analogic: *băbăciune* „băbătie” ar fi putut urma modelul *mortăciune*, rezultat din *mortăcină*, moştenit (lat. *morticina*), asimilat derivatelor cu *-ăciune*, ***bun**ăciune* [d. femei, actrițe] „foarte frumoase” < *bun(ă)* + *-ăciune*, ***fur**ăciune* „furt, hoție”, derivat reactualizat în limbă, după

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

înşelăciune (în interpretarea DCR_3, caracterul analogic relevând slaba productivitate a afixului).

-tecă. O categorie distinctă o constituie creațiile nominale, „copiate" în partea afixală, după modele străine de felul ***cinematecă*** < fr. *cinemathèque*, ***pinaco****tecă* < fr. *pinacothèque*, tocmai pentru semantismul unor astfel de structuri: „colecție de …". Punctele de pornire sunt, majoritar, lexeme curente, excluzând solemnitatea: ***bârfo****tecă,* ***brevето****tecă,* ***caseto****tecă,* ***clişo****tecă,* ***glumo****tecă,* ***lexico****tecă,* ***vino****tecă,* ***zvono****tecă*. Pentru ***inventо****tecă*, DCR_3 indică analiza *inventa* + *-tecă*, fapt ce contravine formantului, compatibil morfologic cu nume şi nu cu verbe. De aceea, în relație propunem *invenție* sau *inventică*, cu modificările fonetice de rigoare. Lărgirea posibilităților combinatorii prin atracția de baze derivative, insignifiante ca semantism, se soldează cu o conotație peiorativă pentru noile derivate.

1.1.2. Noi formații substantivale de la baze diferite, morfologic: verb

-eală. Deverbalele rezultate prin intermediul afixului *-eală* se datorează expresivității, forței de sugestie a derivatelor respective, explicabilă prin „descendența" verbală a acestora. Calitatea este impusă de afixul specializat în combinația cu teme verbale. Elena Ciobanu 1960: 131 a reperat câteva excepții denominative, reductibile, în realitate, tot la verbe: *cămăşuială* „strat de piatră dezagregată de pe masivele din cariere", derivat raportabil, în chip firesc, la verbul atestat *cămăşui*, în loc de *cămăşuie*, cum propune autoarea; *negureală* < *negură* (sinonime), fără probleme cu analiza *(în)negura*; altele au ca reper derivativ expresii verbale antrenate în derivare, ca ansamblu: *băială* < *a avea bai, dinteală* „spată prevăzută cu dinți dubli pentru urzeală", formație analogică, după *năvădeală, urzeală*, de la *a avea fir în dinte*, din terminologia războiului de țesut. În acelaşi sens, Vârlan 2012: 68 lărgeşte lista, cooptând derivate recente pentru care include în analiză „baza nominală": *bobocеală* „distracția *bobocilor* (= studenților)", de fapt, avându-se în vedere un potențial verb exprimând o acțiune specifică acestora: *a se boboci*; *bulgăreală* „campanie organizată în scopul câştigării de vacanțe în Bulgaria", *ciolăneală* „lupta pentru putere, *ciolan* (fig.)", ultimele două formații presupunând potențiale verbe, avute în vedere de locutori; altele s-ar explica prin schimbarea de sufix: *nepoțeală* „ajutor oferit noilor colegi", *nepotism* > *nepoțeală, prostănăceală* „stare de prostănac", sau prin analogie: *prost* > *prosti* > *prosteală, prostănac* > *prostănăci* > *prostănăceală*. De fapt, însăşi autoarea propune analize duble: *blogăreală* < *blogăr, blogări, mitingeală* < *miting, mitingi*, derutată de posibilitatea separării *blogăr* + *-eală, miting* + *-eală*, de fapt o forțare a analizei firești. Derivatele cu *-eală* reprezintă expresia nominală a verbului corespunzător în creații inedite, specifice oralității, în general, limbajului colocvial, în special: ***bucătăr****eală* „acțiunea *de a bucătări*": *Asociația Emovere îi aşteaptă pe părinți şi copii la* ***Bucătăreala*** *în familie*; *bulgăreală* „acțiunea de a se bate cu *bulgări de zăpadă*": *La sfârşitul orelor însă au avut lecție deschisă de* ***bulgăreală*** *[…] Bulgări, tăvăleală şi bucurie*. La nivelul graiurilor munteneşti, derivatul face parte din terminologia casei țărăneşti din paiantă, ai cărei pereți se realizează prin

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

bulgărească „operație de amplasare a bulgărilor din lut pe scheletul de lemn < *bulgări*” (v. Gl. Munt., DGS I s.v.); ***căpuşăr****eală* „acțiunea de *a căpuşări* o întreprindere de stat”, baza verbală simplă, ca şi numele, *căpuşare*, fiind consemnate în corpusul DCR_3, ***pisic****eală* „alintare (comparabilă cu baza derivativă a formației verbale în cauză, *a se* ***pisici***)”, ***plesn****eală*, în expr. *la* ~ „la noroc”. Unele dintre creațiile de acest fel substituie sinonimele existente. Substituția se explică tocmai prin marea lor capacitate de expresie şi caracterul familiar corespunzător, ca formații inedite, aşa cum este *ieşeală*, cu (sub)sensul „scofală, ispravă”, în loc de *ieşire*: *Marea* ***ieşeală*** *a pensionarilor la miting*; ***prădu****ială* „pradă”, preferat mai ales pentru potențialul sugestiv al derivatului. Rezultat al unei acțiuni de anvergură, acesta depăşeşte prin proporții numele din glosă, sugerând vorbitorului acțiunea de *a prădui*. Din acest motiv, ne explicăm şi prezența verbelor neologice în proces: *retardeală*, variantă sinonimică modernă, precedată de *încetineală*, preferată, probabil, pentru ineditul asocierii dintre nou şi vechi, respectiv bază-afix, a căror incompatibilitate este evidentă în structura nou formată; ***găvăr****eală* „flecăreală”, declarat „mai vechi”, de la *găvări* „a vorbi” (din limba rusă), fără atestări. Calitatea de sufix eminamente verbal conferă derivatelor o mare putere de sugestie, evidentă în cazul paralelismului dintre verbul-bază şi baza sa nominală: *prădui (< pradă) > prăduială*.

-ător, -itor. Derivatele cu analiza *-ător, -itor* îşi motivează prezența prin specificul afixului de a exprima acțiuni în calitate de nume de agent: *antologator* „autor de antologii, cel care face astfel de volume”, ***caft****itor* „cel care *cafteşte*; bătăuş”, ***castr****ator* [fig.] „care ucide *creativitatea* definitiv, prin *castrare*, privare de…”, ***jertf****itor* „om, individ care *se jertfeşte*”: *Petru Caraman* ***jertfitor*** *pentru adevăr*. În glosa creațiilor cu acest afix, figurează un verb, care exprimă acțiunea efectuată de agent.

1.2. Adjectivul

În clasa adjectivului a fost promovat un afix agreat mai degrabă în publicistica scrisă.

-ian. Limitat la spațiul culturii (de expresie scrisă), ținută sub un anumit control până în 1989, derivatele cu acest formant de la nume proprii, specifice textelor de critică literară, de teatru şi de film, de altfel, majoritar, formații de autor, urmează să fie validate de timp. După modelul *eminescian*, de pildă, a fost înregistrat *brebanian* „propriu scriitorului N. Breban” (*stil brebanian!*), *camilpetrescian* (*în cunoscută manieră camilpetresciană!*), prin antrenarea numelui integral al scriitorului cu o certă motivație pentru a evita ambiguitatea (cf. Cezar Petrescu!), *caragian* „după numele actorului *Toma Caragiu*” (*umor caragian!*), *cărtărescian* „propriu lui *Mircea Cărtărescu*”. Dacă în cazul derivatului mai sus citat, *camilpetrescian*, conversiunea numelui şi a prenumelui în bază derivativă, nu ridică întrebări din partea cititorului, în schimb, *anablandian* „specific (versurilor) *Anei Blandiana*”, ca şi *marinsorescian* „specific scriitorului *Marin Sorescu*” urmează rațiuni necunoscute pentru acesta. Derivarea unei baze duble ar fi putut să fie

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

substituită de același proces, dar monobazic (probabil, *sorescian*): *Frumosul şi binele sunt paradigmele cele mai puternice ale viziunilor poetice anablandiene* (*România literară*, 17 VII 82, p. 5). Forma cazuală contextuală indică dificultatea în uzul unui astfel de derivat. De altfel, acesta ridică şi alte probleme ca pseudoderivat cu *-ian*, inadecvat prin structură, numai aparent integrabil în serie, în realitate fiind un regresiv. O formație de felul *istratian* „specific lui Panait Istrati" (*atmosferă istratiană!*) trebuie să orienteze cititorul către opera numitului scriitor, informația *istratolog*, din aceeaşi sferă de referință, reclamând decodarea „specialist în opera lui Panait Istrati". Identificarea fără probleme, în ultimul caz, se datorează formantului *-olog*, cu potențial recunoscut în definirea specializării pe domenii, ştiințe, scriitori (*eminescolog*). În legătură cu caracterul activ al afixului, observația lui Iorgu Iordan (1947: 176) rămâne mai actuală ca oricând, teoretic, cel puțin, „de la orice nume personal, care are o semnificație culturală, este posibil un adjectiv în *-ian*". Putem adăuga chiar că acesta şi-a extins „raza de acțiune", *crocodilian*: (*Geniul unui actor tânăr-tinerel poate face față* ***crocodilianului*** *umor caragian!*). Alt derivativ, pentru același tip de formații, se întâlneşte mult mai rar ***-ic***: *alpaleologic* „specific lui *Al. Paleologu*", explicabil prin omonimie, în secvența terminală, cu adjective ca *biol**ogic**, astrol**ogic*** etc. Încă un derivat de la aceeaşi bază: *alpaleologie* „artă a argumentației, specifică scriitorului *Al. Paleologu*", urmează „tiparul bazelor", *biologie, geologie*.

Înregistrat în afara categoriei tematice nume de persoane, am putea considera ultimul derivat un hapax în raport cu exemplele extrase, ținând, ca domeniu de apartenență, de critica literară. Trebuie să observăm că aria de cuprindere a afixului a devenit mult mai largă prin infiltrare în viața publică, politică, din ultimul timp, şi atragerea unor nume cu popularitate: *blagian* < Vasile Blaga, *geonian* (Mircea Geoană), *iliescian* (Ion Iliescu) etc. O listă generoasă, în acest sens, oferă Vârlan 2012: 171–181.

-os, -ăcios. Printre derivatele adjectivale menționăm formantul menționat, în relație cu teme nominale sau verbale, învechite ori neologice, chiar de ultimă oră, sau în curs de fixare. Semantic, noile creații exprimă

– *particularitatea pe care o aduce baza*: ***caterinc**os* „pus pe glume, pozne, poznaş" < *caterincă* „poznă, ştrengărie" (după DCR_3: *Elevul bine îmbrăcat, **caterincos** şi chiulangiu este un model pentru colegii lui*), ***fiț**os* „cu *fițe*, mofturos", ***furăci**os* „care fură, hoț", de altfel, repus în circulație, fiind atestat la nivel dialectal – DGS II s.v.), ***glamur**os* „fermecător" < *glamur* „farmec", ***gospodăr**os* „care este *gospodar* prin excelență, *foarte gospodar*", *hachițos* „care are *hachițe*; năbădăios", ***manel**os* „de *manele*, în exces" (cf. *operă maneloasă*), ***fetițo**asă* „(femeie) care se comportă ca o *fetiță*", ***sexapil**os* „care are *sexapil*", ***sex**os* „cu *sex-appeal*", ***sid**os* „persoană afectată de *sida*", ***şlăgăr**os* „alcătuit din *şlagăre*"; „repertoriu *şlăgăros*". Noutatea procesului de derivare constă în atragerea bazelor neologice: *glamur, sex-appeal, sida* ş.a., derivatele surprinzând prin caracterul lor hibrid, în interacțiunea vechi şi nou.

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

1.3. Verbul

1.3.1. Sufixe

-iza. În cazul derivatelor verbale (am luat în calcul şi infinitivele substantivate!), „sufixul cel mai productiv, după 1990” (Trifan 2012: 228) *-iza*, se combină cu toate categoriile de baze mai vechi sau mai noi din limbă, din registre stilistice neobişnuite, nume comune şi proprii, întregi sau abreviate etc. Temele selectate, semantic, conferă o anumită claritate lexicală noilor creaţii, prin posibilitatea analizei: ***apologiza, antologiza, barbiza*** „a scrie în maniera poetului *Ion Barbu*”, cu siguranţă, sprijinit de context, ***băşcăliza, bulgariza californizare*** „generalizare a stilului de viaţă şi a sistemului de valori bazat pe materialism şi pe eficienţă” < *California*, probabil creaţie a lui Paul Barbăneagră, ***căminiza*** „a caza în *cămin*”, ***cederiza*** < *CDR*, ***cehoviza, cocteiliza, contemporaneiza, criminaliza*** „a declara *criminal*”, ***dughen**iza, **ficţional**iza, **filial**izare*** „transfer de activitate către *filiale*”, ***manel**iza, **pachet**iza, **peripatet**iza, **reporter**iza, **simultane**iza***.

-a. În ordinea frecvenţei evidente a sufixelor verbale, urmează *-a*, care derivează, deopotrivă, nume vechi şi noi, al căror semantism este conferit, se înţelege, de baza derivativă: ***buget**a, **butic**a*** „a umple un spaţiu cu *buticuri*”, ***căpuş**a*** [fig.] „a trăi pe seama unei firme de stat, aidoma parazitului respectiv, bază derivativă”, ***chitanţ**a*** „a elibera *chitanţă*”, ***colant**a*** „a lipi un *autocolant*”, ***colocvi**a, **curatori**a*** „a îngriji o expoziţie sau un muzeu în calitate de *curator*”, ***gard**are*** „acţiunea de a face de *gardă*” (de la un potenţial *garda*), ***gondol**a, **panoram**a, **paradoz**a*** < *paradoză*, ***parol**a, **slalom**a, **şablon**a, **şampon**a***;

-i, -ui: ***cercel**i*** (fig.] „a pune cercei la animale şi păsări”, ***chioşcăr**i, **grănicer**i, **gugăl**i, **manel**i, **pisic**i, **prădu**i*** (refl.).

1.3.2. Prefixe

în-. Dintre derivatele cu prefix, *în-* se înscrie într-o tendinţă activă de multă vreme (Iordan 1942, Şuteu 1960), mai ales la nivel popular, dar nu numai. De data aceasta remarcăm selectarea consecventă a unor construcţii prepoziţionale cu *-în*, ca teme predilecte. Este cazul să menţionăm rolul acestor construcţii, a căror capacitate de a favoriza derivarea prin conversiunea prepoziţie > prefix amplifică procesul de creare a unor noi verbe. De altfel, transparenţa lexicală totală a unor astfel de formaţii se explică prin preluarea *tale/quale* a unor sintagme construite cu *în*: ***îm**borcăna*** „a pune conserve *în borcane*”, verb relevant pentru promovarea construcţiei prepoziţionale în bază derivativă, după cum apare şi în cazurile următoare; ***îm**poma*** „a planta un teren cu *pomi*, în consecinţă, a excela *în pomi*”; ***în**folia*** „a înveli *în folie*”; ***în**ierbare*** „acţiune de abandonare, de lăsare a unui teren *în iarbă*, cu *ierburi*”; ***în**navetare*** „operaţie de încărcare şi transportare a unor produse *în navete*”; ***în**săcuire*** „introducere a unor obiecte, materii *în saci*”; ***în**zidire*** „încastrare a unui dulap *în zid, într-un zid*”;

de-. Derivatele cu *de-*: ***de**credibiliza, **de**românizare, **de**satanizare, **de**secretizare, **de**tribalizare*** urmează modelul structural al împrumuturilor străine, de origine franceză: ***de**contamina*** < *décontaminare*, ***de**comuniza*** < *décommuniser,*

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

*de**colonizare*** < *décoloniser, de**construi*** < *déconstruire, de**culpabiliza*** < *déculpabiliser*, ori englez-americane ***de**criminaliza* <*to decriminalize, **de**foliant* < fr. *défoliant*, engl. *defoliant*.

Formaţiile cu *des-*, de altfel analizabile, reprezintă două situaţii diferite: 1. calcuri de structură după franceză: *des**păcăli**, dez**înşela*** cf. *détromper, dezosat* cf. *désossé*, 2. formaţii interne: *des**ţânţărizare**, dez**asortare**, dez**navetare***. Semnalăm câteva cazuri de supraprefixare, reflex al dinamicii lexicului în etapa actuală a limbii: *antepre**şcolar**, postpseudo**insurecţional**, semide**comandat**, străstră**bunic**, supraîn**sămânţare***.

După cum s-a observat (Trifan 2012: 73), majoritatea cuvintelor-bază sunt neologice, formate în limba română prin mijloace interne sau împrumuturi din limba franceză.

2. COMPUNERE

Repertoriul DCR_3, relevă modul de valorificare a resurselor lexicale interne, prin excelenţă, uzând şi de *compunere*, cu predilecţie în cazul categoriei *substantivului*.

2.1. prin alăturare:

– grupuri lexicale mai ample, de tipul sintagmă sau compus: *baie de mulţime* (după fr. *bain de foule*),

2.2. construcţii bimembre: *băutură-dinamită, inimă-plămân, librărie-cafenea*, ca formaţii, pe baza aceluiaşi nucleu, atrag atenţia prin frecvenţă, generând adevărate serii: ***om**-broască, **om**-cheie, **om** de bine, **om**-macara, **om**-maimuţă, **om**-orchestră, **om**-pasăre, **om**-păianjăn, **om**-punte, **om**-reclamă, **om**-revistă, **om**-sandviş*. În astfel de structuri, numele primeşte, constant, numeroase compliniri, cu acelaşi statut morfologic, pentru a dezvolta compusele: ***oraş**-bijuterie, ~-capitală, ~-cazinou, ~-dormitor, ~-gazdă, ~-gigant, ~-grădină, ~-laborator, ~-mamut, ~-martir, ~-monument, ~-muzeu, ~-port, ~-satelit, ~-stat, ~-staţiune, ~-şantier*. Astfel de nume „pilot” sunt extrem de numeroase: *cod, parc, partid, peisaj, personaj, tabletă, taxă, teatru, verde, zero* ş.a. Totodată trebuie să remarcăm faptul că unele compuse de acest fel rămân la stadiul unor „efemeride lexicale”, de multe ori determinate de modul lor de creare *ad-hoc*. (v. *om-broască* „om cu aspect de broască”).

2.3. compuse cu prefixoide. Semnalăm faptul că numărul acestora a sporit considerabil Simpla lor enumerare (selectivă) ajută cititorul să-şi imagineze multitudinea, mai puţin productivitatea acestora: *arheo-, astro-, auto-, foto-, gero-, helio-, hidro-, hiper-, inter-, macro-, mega-, meta-, meteo-, micro-, mini-, mono-, nano-* „foarte mic”, *sub-, super-, supra-, tele-, video-*. Pentru curiozitatea cititorului, menţionăm faptul că elementul de compunere *foto-* a generat 53 de nume compuse. În general, revirimentul prefixoidelor se explică prin ritmul

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

galopant de dezvoltare a ştiinţei pe multiple planuri şi în cele mai diverse domenii şi, implicit, prin necesitatea unei terminologii corespunzătoare.

*

Ca „depozit" lexical, propriu epocii actuale, de evoluţie a limbii, DCR oferă o panoramă a lexicului românesc *in statu nascendi*, sub asaltul elementelor neologice de cele mai felurite origini şi din cele mai felurite domenii. Altfel spus, lucrarea reflectă dinamica vocabularului românesc în etapa contemporană, când frontierele lingvistice au devenit mai permisive. În aceste condiţii, observaţia mitropolitului Simion Ştefan, de acum patru secole, pare actuală şi în prezent. În plus, DCR_3 devine „oglinda" „democraţiei lingvistice": oricine are nevoie de un cuvânt îl împrumută de la „Banca lexicală internaţională", dacă poate, iar dacă nu, îl creează „instant" din resurse interne. Dacă beneficiază de sprijinul presei, îl şi pune în circulaţie. Astfel de cuvinte au fost surprinse de Florica Dimitrescu din 1960 încoace (în DCR_1, DCR_2, DCR_3). Probabil, începutul de atunci nu prevestea tumultul lingvistic la cotele de astăzi, când oricine, oricum şi oricând poate aduce, din alte spaţii lingvistice, noi lexeme, sau, la nevoie, le creează „la faţa locului". Atât de năvalnic este fluxul acestora, încât din când în când, s-ar mai impune un filtru, iar în absenţa acestuia, fatigabila strădanie de înregistrare îşi spune cuvântul. Aşa se face că, în mod surprinzător, chiar în materialul ilustrativ din DCR_3 au rămas cazuri care aşteaptă „recuperarea", numărul acestora fiind, cu siguranţă, principala cauză a omisiunii. Dintre acestea menţionăm câteva susceptibile de comentariu, pentru a susţine eventuala lor integrare ulterioară, cu cele mai diverse motivaţii: *mangiarlâc* s.v. *băută* (*Mă interesează cum au numit bucureştenii petrecerile în ultima sută de ani: sindrofie,* ***mangiarlâc****, ceai, party ...*). Caracterul hibrid al cuvântului rezultă din combinarea unor secvenţe incompatibile prin originea lor (italiană şi turcă), cât şi prin caracterul flagrant vetust al afixului, în contradicţie, sub acest aspect, cu baza; *frişcărie* (s.v. *bombonerie*), absent din dicţionare, denumeşte „secţiunea preparatelor din *frişcă* dintr-un local de profil": *Mi-a plăcut tot, şi la bombonărie, şi la* ***frişcărie****, şi la patiseria franceză*; *lactointoleranţă* s.v. *catering*; *tapeo, restaurant „~"* s.v. *chorizo*, absent din enumerarea DCR_3 s.v. *restaurant*; *holteie* (*poeme ~*) s.v. *cocteiliza* reţine atenţia prin determinantul regional metaforic, atestat pentru Bucovina, la nivel dialectal, în compusul *borş-holtei* „borş de post", cu alte cuvinte, cu serioase carenţe, sub aspectul componentelor, după cum sugerează calificativul; *cordaci* s.v. *cozeur*, cuvânt inedit, din punct de vedere semantic, obscur pe baza citatului aferent: *Actor imens de teatru şi film, tv, cozeur, haiduc,* ***cordaci****, autor şi interpret de bancuri*; *ebrietat* s.v. *deambula*; *detona* s.v. *delon* înregistrat cu o semnificaţie nouă, conform textului: *Dacă nu îţi place ceea ce îţi spun, ia un alaindelon şi* ***detonează-te*** *în Irak*; *buncăr de recepţie* s.v. *desciorchinător*; *metacrilat* s.v. *graminee*; *lime* s.v. *guavă*: *Noul Redd's Sun, cu*

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

arome de guava şi ***lime*** *are toate ingredientele unei doze perfecte pentru vară*; *fotomodeleasă* s.v. *guest-starletă*, interesant pentru afixul moțional învechit într-o combinație neologică, de altfel pseudomoțională; *hippyoți* s.v. *haios* neinserat ca variantă s.v. *hipiot*; *batale de fosfogips* s.v. *haldă*; *tajine* s.v. *harira*, lexem necunoscut până în prezent: *Specialitățile tipice pentru marocani sunt harira, o supă cu paste,* ***tajine****, fripturici*; *preterminali* s.v. *hospice*: *Hospice sau cum îngrijim pacienții* ***preterminali***; *serveur* s.v. *housekeeping*; *lemon* s.v. *limétă*: *File de ton, infuzat cu* ***lemon*** *grass, uşor prăjit*; *meseriaşă*, subst. f. s.v. *lorení*, în DCR_3 inclus, exclusiv,ca adjectiv, semantismul cuvântului omis fiind inedit: *Negustorul voia să se însoare cu* ***meseriaşa*** *lor* [a agresorilor]; *lemnos, culturalo-~* s.v. *manea* (*fior culturalo-****lemnos***); *becalizare* s.v. *manea*; *art-directată* s.v. *outdoor*; *cocător* s.v. *panacodar*: *Şeful echipei constănțene, MP, se consultă cu* ***cocătorul*** *VG*; *politicăreală* s.v. *parla*; *boşime* s.v. *prăduială; cerveze* s.v. *sangria*: *Să-şi petreacă tot timpul mâncând peşte prăjit, salate exotice, bând sangrii şi* ***cerveze***.

În speranța evaluării faptelor semnalate în următoarea ediție, adăugăm şi câteva chestiuni de interpretare discutabile, din punctul de vedere al formării, pentru a sta în atenția autorilor: *candelăreasă* „femeie care aprinde candelele, la morminte, contra cost”, figurează cu analiza *candelă* + suf. *-easă*. Sufixul, moțional prin excelență, se combină cu baze masculine simple: *preot – preot****easă****, stolnic – stolnic****easă*** (cf. în DCR_3 excepția ***fotomodele****asă!*), sau derivate primare: *plăpum****ar*** – ***plăpumăr****easă*. În cazul de față, deşi este vorba de o îndeletnicire strict feminină, în derivare se are în vedere un potențial masculin, *candelar*, ca şi pentru *prescurăr****easă***, analizabil prin *prescurar* şi nu prin *prescură*; *consensualiza* este explicat din „consens”. Mai probabilă ni se pare analiza prin: *consensual* + suf. *-iza*”; *caftangiu* „bătăuş”, precum şi *claxonagiu* „şofer care claxonează excesiv”, considerate deverbale prin raportarea la *cafti* şi *claxona*, în realitate sunt denominative, analizabile prin *caft* şi *claxon*; pentru *decredibiliza* < *de* + *credibil* + *-iza*; preferăm explicația *de* + *credibiliza*; *mahalagi* „a se comporta ca la mahala”, corelat cu *mahala*, se revendică mai degrabă de la *mahalagiu*, deci „a se comporta ca un ~”; în cazul glosei s.v. *grafitti* „scrieri şi desene *zmângălite* …” am recomanda, în locul variantei regionale din glosă, cuvântul-titlu *mâzgălite*; *gril* „grătar pentru fript carnea” are o definiție pleonastică; deci „grătar pentru carne” ori „grătar pentru friptură”; *piersicărie* „livadă de piersici”, cu analiza *piersică* + suf. *-ărie*, după DEX 1998, corespunde semantismului „mulțime de piersici”. În realitate, sensul indicat se explică prin baza *piersic* şi același afix colectiv *-ărie*, fiind vorba de „o cultură de pomi de același fel”; verbul *parla* este ilustrat prin forma *să parlească*, corespunzătoare lui *parli*; *amărăştean* (fam.) „amărât, sărăntoc”, formație suprasufixată, se revendică de la toponimul *Amărăşti*. Denumirea s-a aplicat unor localități din Muntenia şi Oltenia, cu o anumită motivație, probabil: condiția materială a locuitorilor purtând acest nume.

Prin vastul material lexical „de ultimă oră” înregistrat, DCR_3 reflectă procesul de îmbogățire a limbii din punctul de vedere al vocabularului, corespunzător unei

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

epoci de efervescență (in)formativă. Reflectând cu fidelitate rezultatele acestui proces, amintitul dicționar se ridică la valoarea unui document aproape „sincron” pentru cercetarea şi studierea limbii noastre în condițiile nou-create după 1989, generatoare ale unei dinamici lexicale de excepție. Dintre particularitățile acesteia menționăm amplitudinea şi, pentru numeroase cazuri, caracterul hibrid, prin recursul la registrul popular-dialectal în combinație cu elementul neologic.

IZVOARE ŞI LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

Avram 1999	Mioara Avram, „Un suffix la modă: rom. *-ită* şi corespondentele *sale*”, în *Studii şi cercetări lingvistice*, L, nr. 1, p. 85–100.
Canarache 1959	Ana Canarache, „Sufixele *-ită, -ază, -om*”, în SMFC, vol. I, p. 133–135. Bucureşti.
Ciobanu 1960	Elena Ciobanu, „Sufixul *–eală*”, în SMFC, vol. al II-lea, p. 129–139. Bucureşti.
$DAEF_2$	George Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române*. Bucureşti, 2006.
DCR_1	Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*. Bucureşti, 1982.
DCR_2	Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*. ediția a doua. Bucureşti, 1997.
DCR_3	Florica Dimitrescu (coord.), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*. Ediția a III-a. [Bucureşti], 2013.
DGS I, II	*Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice* (coord. Maria Marin), volumul I, literele *A–C*. Bucureşti, 2009; volumul II, literele *D–O*. Bucureşti, 2010.
DNAR	Elena Trifan, Adrian Ioan Trifan, *Dicționar de neologisme şi abrevieri recente*. Prahova-Ceraşu, 2003.
Gl. Dobr.	*Glosar Dobrogea* de Paul Lăzărescu şi Nicolae Saramandu, în *Texte dialectale şi glosar. Dobrogea*, de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu [Bucureşti],1987.
Gl. Munt.	*Glosar dialectal Muntenia*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit. Bucureşti, 1999.
Iordan 1947	Iorgu Iordan, *Limba română actuală, o gramatică a greşelilor*, ediția a doua. Bucureşti, 1947.
Iordan 1943	Iorgu Iordan, „Verbe româneşti nouă”, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, vol II, p. 20–60, Iaşi.
Mărgărit 2011	Iulia Mărgărit, „Atestări involuntare”, în *Fonetică şi dialectologie*, XXX, p. 27–33.
Sbiera, *Poveşti*	Ion al lui Sbiera, *Poveşti poporane româneşti*. Din popor luate şi poporului date de… Cernăuți, 1886.
SMFC	*Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor*. Bucureşti, vol I–VI, 1959–1972.
Stoichițoiu-Ichim 2001	Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică. Influențe. Creativitate*. Bucureşti.
Szathmary 2006	Melitta Szatmary, „Un sufix la modă: *-iadă*”, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Philologica.
Şuteu 1960	Flora Şuteu, „Prefixul *în-* / *in-*”, în SMFC, vol. al II-lea, p. 37–67.
Trifan 2010	Elena Trifan, *Formarea cuvintelor în publicistica actuală. Derivarea 1990–2001*. Cluj.
Vârlan 2012	Mariana Vârlan, *Derivarea sufixală nominală în româna actuală*. Craiova.

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)

QUELQUES OBSERVATIONS SUR LA FORMATION
DES MOTS DANS LE ROUMAIN ACTUEL

(Résumé)

Le travail élaboré en base du *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a (= DCR_3), de Florica Dimitrescu (coord.) Alexandru Ciolan et Coman Lupu (collab.), présente la dynamique actuelle du lexique roumain du point de vue de la formation des mots. La modification du cadre socio-historique a beaucoup stimulé le vocabulaire, conformement aux enregistrements récents de DCR_3.

Les moyens entraînés dans ce processus, la dérivation et la composition emploient également le matériel lexical traditionnel, mais aussi néologique qui, à cette époque, s'entremêlent.

Cuvinte-cheie: derivativ, hibrid lexical, productivitate lexicală, pseudomoțional.

Mots-clé: dérivatif, hybride lexical, productivité lexicale, pseudomotionnaire.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A31559 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:28 UTC)